

Tudományos ülések, konferenciák

„Minek nevezzetek?”

Az irodalmi onomasztika kérdései.

Budapest, 1995. november 27–28.

Az MTA Irodalomtudományi Intézetének négy kutatója, Dávidházi Péter, Karafiáth Judit, Pajorin Klára és Tverdota György tervezte meg és gondos előkészítő munka után hozta létre ezt a nagy érdeklődéssel kísért, nagyszámú hallgatóságot vonzó tanácskozást. Az elhangzott húsz előadás bevezetőjében Bodnár György hangsúlyozta, hogy az Intézet szívesen vállalkozott már máskor is az irodalomtudomány határterületeinek bemutatására, s így ezt a névtudománnyal foglalkozó konferenciát is örömmel üdvözölte, melynek eredeti célja az volt, hogy a résztvevők elméleti és konkrét történeti kérdéseken keresztül járják körül a nyelvészet, pszichológia és irodalom körébe tartozó, kevésbé ismert, még sok érdekes kutatási eredménnyel kecsegtető tudományág néhány vonatkozását.

A négy részre tagolt előadássorozat első része *A névadás elmélete és az irodalom* című volt, az elnöki tisztet Veres András töltötte be. Angyalosi Gergely *A név és az aláírás problematikája Jacques Derridánál* című előadásában felvázolt néhány igen fontos alapkérdést a jel és a jelentés, a jelölt és a jelölő közötti viszonyról, alapfogalmak tisztázására tett kísérletet Derrida művei alapján. Ezután két külföldi kutató előadása következett: John I. Flood: *Offene Geheimnisse. Versteckte und Verdeckte Autorschaft im 15. und 16. Jahrhundert* című előadása igen gazdag, külön kis füzetkében is közreadott idézetanyag segítségével világította meg a régi szerzők akrosztichonokba, anagrammákba rejtett névadási szokásainak hátterét, Thomas Gergely pedig *Quand Joseph II et Napoleon I transformaient les patronymes juifs* címmel egy konkrét történelmi kor kötelező névadási szokásait mutatta be, bőséges példatárral illusztrálva a névváltoztatás elveit, a hagyományörzés lehetőségeit. Az erőszakos névváltoztatás máig ható elveit és a zsidó névkészlet számos rétegét ismertette. Gránicz István is konkrét példákön érzékeltette egy orosz szerző, Pavel Florenszkij onomatológiája és a Neved dicsősége mozgalom furcsaságait. Bodnár György *Andor és András (Beszélő nevek egy magyar korrajzregényben)* című előadása Herczeg Ferenc névadásán keresztül izgalmas társadalmi-szociológiai problémákra hívta fel a figyelmet.

A Névköltés a XX. századi regényben című második rész előadói egyes írók névadásáról, névhasználatáról adtak részletes elemzést. Jankovics József elnök vezette be a magyarországi tudományos életbe ismét visszatért Szörényi László előadását. *A hungarus-tudattól az újszülött jugoszláv-horvát nacionalizmusig (Szélgjegyzetek Miroslav Krleža Zászlók című regényének névhasználatához)* című vizs-

gálódás egy máig ható előítéletrendszer létét, Krleža magyarokról alkotott negatív véleményét tudta bemutatni a kiválasztott szövevényes regény névkészletén és cselekményének fordulatain. Karafiáth Judit *A névalkotás mint világalkotás (Marcel Proust: Az eltűnt idő nyomában)* című előadása felfedte Proust tudatos névválasztásának titkait, meggyőzően mutatta ki bizonyos betűk, hangkapcsolatok használatának egységes világ teremtésére módot adó gyakorlatát, újabb árnyalatokkal gazdagította a Proust regényének művészi hatásmechanizmusát vizsgáló kutatási eredményeket. Kappanyos András *Madame Sosostris (Eliot névmágiája)* címmel szintén egy nagyon tudatos művész műveiben kifejeződő, névről vallott felfogását boncolta nagy dokumentumanyagra támaszkodó előadásában. A debreceni egyetem angol tanszékének oktatója, Bényei Tamás *A családja mint kód (Genealógia és névadás a Száz év magányban)* címmel Garcia Márqueznek az európai hagyományoktól teljesen elütő, szokatlan művészi gyakorlatából elemezte ki a névadásban rejlő többletet, s keltette fel – akárcsak a többi előadó – az elemzett mű újraolvasásának vágyát szellemes és izgalmas megállapításaival. Az első nap utolsó előadója Balassa Péter volt, aki Jankovics József elnöknek a mai magyar prózával kapcsolatos figyelemfelkeltő bevezető szavai után a „*Simon Péter, te vagy az?*” (*A név az Egy családregegy végében*) címmel Nádas Péter zsidó hagyományt is aprólékosan kutató, sokrétű regényét világította meg és bontotta ki új szemszögből, bizonyítva, hogy az író gazdag eszköztárához a névmágia is hozzátartozik.

Az előadások után több kérdés és tartalmas hozzászólás hangzott el, figyelemre méltóak voltak Dávidházi Péternek az egyes előadások közötti alapelvek hasonlóságát, érdekes összerímelését, párhuzamait jelző észrevételei.

A reneszánsztól a felvilágosodásig címmel folytatódtak a második nap délelőttjének előadásai, amelyen Madas Edit elnökölt. A magyar nyelven előadó orosz kutató, Nyikolaj Zubov *A tulajdonnév konstrukciós szerepe a szépirodalomban* című dolgozatában egy magyar és egy orosz mű alapján vont le következtetéseket a névválasztás fontosságára, az egész műre kiható szerepére, az írói eszköztár modern, XX. századi bővülését bizonyítva. A következő előadást Pajorin Klára tartotta. *Álnévhasználat Nagy Károly udvarában és a humanista nevek* címmel igen alapos kutatások eredményeit összegezte. Igazolta az álnévadás és a nagyjelentőségű, korszakos uralkodó udvarával kapcsolatos szociológiai és művelődéstörténeti ismeretszerzésre vonatkozó tudásanyag közötti kapcsolatokat. 62 név összegyűjtésére, elemzésére alapozta következtetéseit, s bizonyította a névkutatás izgalmas, sokoldalú lehetőségeit. Szabics Imre *A költői névadás a trubadúr-lírában: a senhal* címmel előbb a témához szükséges középkori esztétikai és filozófiai alapgondolatokat vázolta fel, majd az etimológia korabeli jelentőségét ismertette, és a *senhal* (álnév) választásának tudatosságát bizonyította nevezetes trubadúrköltők műveiben, a profán és a misztikus szerelem együttélését tanúsító dalokból idézett, az álnév poétikai szerepét muatta ki.

Szigeti Csaba *A senhal értelme* című előadásában Ezra Pound néhány verse és a trubadúr-líráról érkező Rubaud műve alapján emelte ki a trubadúrköltészet néhány jellegzetességét, a trubadúrok névválasztásáról fejtette ki nézetét, s izgalmas idézeteket közölt Dante művéből, s az utókor kommentárjaiból.

Dobolán Katalin *Francesco Patrizi elmélete a nyelv eredetéről (A nyelvtől a szóig)* című előadása egy koherens elmélet bemutatására vállalkozott, a nyelvészet, nyelvfilozófia szakfogalmainak segítségével, mitológiai példákkal, antik szerzők műveinek kommentálásával vetette fel a névtudomány ma is vizsgálendő alapkérdéseit.

Az utolsó előadásorozat az *Újabb magyar irodalmi hagyományok* címet viselte, elnöke Mezei Márta volt. *Hannibal, Hamilcar és Hasdrubal (A nevek freudi mélylélektanáról)* címmel elsőként Tverdota György tartotta meg előadását, amely néhány XX. századi magyar szerző névtani fantáziát bizonyító életműve és Freud művei alapján fejtett ki számos fontos elméleti kérdést. Nagyszámú példával bizonyította a Freud pszichoanalíziseiben is fontos szerepet játszó nevek, tulajdonnevek, nyelvhasználat és a mélylélektan kapcsolatait. Egyed Emese, a kolozsvári egyetem oktatója *Szabadságjáték, kelepce (Barcsay Ábrahám névmetaforái)* című előadásában mintegy száz vers és háromszáz levél alapján vizsgálta Barcsay névhasználatát, névrejtését, szójátékait, és a majdnem az életébe kerülő szófacsarásait. Dávidházi Péter egy nagyobb munka részletét olvasta fel *A kettős identitás alkotói lélektanához (Toldy Ferenc és a reformkori álnévhasználat)* címmel. Schedel Ferenc Toldy Ferencé válásának történetén kívül a kor álnévhasználatát és irodalmi életbeli szerepét is rendkívül tömören és tanulságosan mutatta be. Praznovszky Mihály Mikszáth-kutatásai során változatos névadási gyakorlatot mutatott ki, az óriási anyagból szemelgetve a Mikszáth ifjúságához kötődő tulajdonnevek, földrajzi nevek művekbeli megjelenését illusztrálta, és a további kutatás számára gazdag terepre hívta fel a figyelmet. A záró előadást *Babits névjegye* címmel Kelevéz Ágnes tartotta, aki a költő saját nevéhez való viszonyulásától a nevekre vonatkozó művek – versek és regények – elemzésén át jutott el a Babitsot elégtétellel eltöltő kései felfedezésig: lehet, hogy neve jelent valamit, összefügg költői hivatásával.

R. Takács Olga

Konrád György
Budapest, 1995. december 6.

Az MTA Irodalomtudományi Intézetének és az újvidéki egyetem Hungarológiai Szakának csaknem két évtizede folyó közös munkája keretében került sor erre a konferenciára. A kortárs alkotóknak szentelt sorozatban ez alkalommal Konrád György életművét elemezték az újvidéki egyetem oktatói és az Intézet munkatársai.

Bányai János, aki a nyugdíjba vonult Bori Imrétől vette át a tanszék vezetését, a tanácskozás előtt röviden beszámolt a tanszék munkájáról, a hallgatói létszám gyarapodásáról, a posztgraduális képzés bővüléséről, a készülő doktori értekezésekről, a tanszék és a Forum Könyvkiadó által közösen kiadott évkönyvekről és folyóiratokról. A Hungarológiai Közlemények legfrissebb száma éppen a Mészöly Miklós életművéről rendezett korábbi konferencia anyagát közli. A tanszék még ebben az évben tanácskozást rendez a legújabb magyar irodalom elméleti kérdéseiről és néhány kiemelkedő műről.